



УДК: 37.013.74

ПОЛІКУЛЬТУРНА ОСВІТА ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОГО КУРИКУЛУМУ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Ольга Мілютіна

У статті наголошено на тому, що на сучасному етапі реформування системи шкільного навчання у Великій Британії суттєво змінюються ціннісні орієнтири і зміст навчально-виховного процесу. Оновлений Національний курикулум дає учням різного етнічного походження більше шансів на отримання високоякісної освіти. Проаналізовані основні шляхи реалізації полікультурної складової шкільної освіти: введення полікультурної проблематики у зміст шкільних дисциплін та врахування культурних особливостей школярів при розробці шкільної навчально-виховної стратегії.

Ключові слова: середня загальноосвітня школа, полікультурна освіта, культурна ідентичність, культурна різноманітність.

За умов сучасних глобалізаційних та інтеграційних процесів у світі зусилля вітчизняних педагогів спрямовані на розв'язання проблем удосконалення навчально-виховного процесу в напрямі адаптації до стандартів європейської освіти. Вхідження української школи в європейський освітній простір є важливим завданням її розбудови на сучасному етапі.

Оскільки у сучасному світі навряд чи можна знайти державу з однорідним населенням (у расовому, етнічному, релігійному, соціокультурному розумінні), велика увага як у світовому, так і в європейському педагогічному співтоваристві приділяється полікультурній освіті молоді.

Питання полікультурної освіти молоді висвітлюють у своїх працях такі зарубіжні вчені, як Дж. Бенкс, Г. Брандт, П. Горскі, Д. Х. Екстрандт, Г. Есінгер, Д. Куш, М. Свейн, М. Сміт та ін. Сучасні українські науковці також приділяють значну увагу цій проблемі. Окремим її аспектам присвятили свої дослідження Р.І. Антонюк, В.С. Болгаріна, Л.О. Голік, І.П. Гудзик, В.М. Жуковський, Т.В. Клиненко, О.С. Ковальчук, М.Ю. Красовицький, Т.В. Левченко, І.Ф. Лощенова, І.Ф. Прокопенко, Л.П. Пуховська, А.К. Солодка, Г.Г. Філіпчук, Н.В. Якса та ін.

Враховуючи те, що Велика Британія як одна з високорозвинутих західноєвропейських країн зазнала значного впливу міграційних процесів та спричинених ними соціально-культурних зрушень, унаслідок чого набула особливої актуальності і гостроти проблема взаємної адаптації та порозуміння представників багатьох культур, рас, націй, етносів, що мешкають на її території, – у нашому дослідженні звертаємося до вивчення та аналізу практичних здобутків британських фахівців у цій галузі педагогічної діяльності.

Мета нашої статті – показати важливість полікультурної освіти молоді



для сучасного британського суспільства, проаналізувати можливості, які Національний курикулум дає учням різного етнічного походження на отримання високоякісної освіти.

Освітня реформа 1988 року у Великій Британії надала значного поштовху розвитку полікультурності як складової навчально-виховного процесу у загальноосвітніх школах. У ході реформи був запроваджений обов'язковий для виконання в усіх державних школах Англії та Уельсу Національний курикулум, головними цілями якого визначено:

- сприяння духовному, моральному, культурному, розумовому і фізичному розвитку учнів у школі;
- підготовка учнів до дорослого життя [4].

Відтак, реформа спрямована на досягнення вищих освітніх стандартів усіма школярами, незалежно від їхнього расового, етнічного, культурного, соціального чи мовного походження, релігійних вірувань, статі та розумових або фізичних здібностей.

У супровідних методичних рекомендаціях до навчальних програм з основних шкільних дисциплін містяться вказівки, як забезпечити всім учням рівні можливості для отримання високоякісної освіти, навчити молодь цінувати різноманітність, урахувати особливі потреби та інтереси різноманітних у соціокультурному відношенні учнівських груп, уникати расових непорозумінь у класі, у школі, готувати їх до майбутнього життя у полікультурному поліконфесійному світі і сприяти інтеграції у британське суспільство.

У модернізованому Національному курикулумі (2008) питання врахування культурної ідентичності учнів та міжкультурного підходу до викладання окремих дисциплін окреслені більш чітко, а саме:

- визначені міждисциплінарні теми, які мають бути присутніми у процесі вивчення всіх навчальних дисциплін шкільного курикулуму, а саме: усвідомлення власної ідентичності, культурна різноманітність британського суспільства, глобальна взаємозалежність;
- надано рекомендації для застосування гендерно-збалансованих педагогічних методів навчання, що забезпечують хлопчикам і дівчаткам рівні можливості для здобуття якісної освіти;
- передбачені педагогічні заходи, спрямовані на боротьбу з расизмом і сексизмом і убезпечення учнів від переслідувань за расовими чи статевими ознаками;
- визначено обсяг знань, які стосуються місця Британії у Європейській співдружності та у світі загалом;
- розроблені педагогічні стратегії, спрямовані на боротьбу з усіма формами расових упереджень та дискримінації;
- обґрунтована політика соціальної інтеграції всіх учнів, незалежно від їхнього соціального статусу, кольору шкіри, мовної належності чи релігійних переконань [6].

Отже, модернізований національний курикулум дає більше шансів молодим людям досягнути успіхів у навчанні, набути впевненості у собі, стати відповідальними і свідомими громадянами полікультурного британського суспільства. Згідно з цим документом, навчаючись у школі, учні отримують



можливості:

- дізнатися про витoki культурної різноманітності у Сполученому Королівстві;
- вивчати історію різних расових, етнічних, культурних та релігійних груп у світі загалом і в Сполученому Королівстві зокрема, досліджувати стосунки як між окремими представниками цих груп, так і на міжгруповому рівні, визначати, що їх об'єднує і що роз'єднує;
- з'ясувати, наскільки взаємозалежними у сучасному глобальному світі є люди, країни, регіони, економіка та довкілля;
- усвідомлювати наслідки расової й релігійної нетерпимості та дискримінації, набувати вміння протистояти расизму і дискримінації;
- розвивати навички критичного аналізу, які дадуть змогу свідомо ставитись до «своїх» і «чужих» культурних традицій;
- вивчати і цінувати музику, мистецтво, літературу, ремесла різних народів;
- усвідомити роль інформаційних технологій у поширенні інформації і заохоченні людей до співпраці з метою отримання нових знань [6].

Принципово важливим є положення про те, що навчальна програма з кожної дисципліни має використовуватись як основа для творчої роботи вчителя. Вона містить стартові ідеї щодо того, як навчити молодь цінувати різноманітність та уникати расових непорозумінь у класі і в школі, як урахувати різноманітні інтереси учнів та сприяти соціальній інтеграції усіх груп дітей.

Проаналізувавши навчальні програми і шкільні стандарти з усіх дисциплін, ми дійшли висновку, що в сучасному курикулумі Англії та Уельсу полікультурна освіта школярів є інтегральною складовою кожного навчального предмета. Але якщо окремі з них, такі як історія, географія, громадянознавство, іноземні мови, музика та мистецтво безпосередньо підпорядковані завданню виховувати учня як громадянина з плюралістичним полікультурним світоглядом і свідомістю, то у ході викладання математики чи природознавства відбувається здебільшого опосередкований вплив на формування відповідних знань і навичок. За нашими спостереженнями, першочергового значення у формуванні полікультурно свідомого громадянина британські педагоги надають громадянській освіті.

Уведення у 2002 році громадянознавства до складу базових, а в 2008 – до складу головних навчальних дисциплін у середній школі дало новий поштовх розвитку полікультурної освіти учнів у школах Великої Британії [5, с. 41], позаяк громадянська освіта охоплює політичні, соціальні, економічні та культурні знання, уміння і навички. Громадянська освіта покликана також сприяти ознайомленню школярів із реальним життям, розширювати їхні знання про суспільство, навчати самостійно мислити і визначати програми власних дій [1, с. 196–197].

Англійські освітяни, наприклад, визначають такі завдання громадянської освіти і виховання учнів:

- *Транслювати культурний досвід.* Школи повинні передати новому поколінню ті елементи культури, які визнаються цінними. У змісті освіти



важливо відображати ті «форми знань», які акумулюють у собі «мудрість попередніх поколінь – краще з усього, про що думали, говорили й що робили ті, хто жив до нас».

- **Соціалізувати учнів.** Школи мають пропонувати учням моделі (норми) просоціальної поведінки і цінності, на яких вони ґрунтуються, а також розуміння завдань, умінь і знань, необхідних для виконання соціальних ролей, які їм належить виконувати – спочатку дітьми, потім підлітками і, зрештою, дорослими.

- **Готувати до професії.** Школі слід надавати молодим людям як загальні, так і професійні знання і вміння, пов'язані з їхньою майбутньою роботою [1, с. 201–202].

Англійський курикулум із громадянознавства [6] чинний з 1999 року. Ми дійшли висновку, що він має значний потенціал для формування в учнів полікультурної компетентності. Не заперечуючи значення знань про демократію, політичні інститути, вибори та громадянську позицію (здатність аналізувати політичну інформацію, пресу, працювати в групі тощо), англійські педагоги приділяють значну увагу формуванню ціннісних орієнтацій та особистісних якостей учнів.

На кожному з ключових етапів навчання школярів навчають брати активну участь у житті їхньої громади, країни, світу, краще усвідомлювати свої права і обов'язки, поважати всіх людей, незважаючи на їхні відмінності, підтримувати з ними гарні стосунки, по-дружньому ставитись один до одного, виконувати головні і другорядні ролі у грі, представляти школу на багатокультурних заходах, які проводить громада; бути свідомими тієї ролі, яку вони відіграють у шкільному житті. Школярі за допомогою вчителів організують діяльність молодших дітей, борються із переслідуванням за расовими ознаками; співпрацюють із представниками громадськості, органами місцевої влади, національними і міжнародними організаціями; спілкуються з дітьми з інших країн поштою та через Інтернет, навчаються таким чином досягати взаємопорозуміння між представниками різних рас; співпрацювати з різними соціокультурними групами та суспільними інституціями. Школярі також мають змогу вивчати і обговорювати з однолітками та з іншими людьми питання відмінності і подібності між культурами, расами, релігіями; готувати і проводити кампанії по боротьбі з расизмом тощо.

Курикулум з громадянської освіти надає широкі можливості для удосконалення відносин між учнями, представниками різних етнокультурних груп, розвитку їхніх знань, навичок, взаємопорозуміння, необхідних як для навчання в школі, так і поза нею. На уроках громадянознавства англійські учні опановують такі поняття, як демократія і автократія, співробітництво і конфлікт, рівність і відмінність, права людини, прагнення до справедливості, особистість і суспільство, віра у рівність усіх людей тощо. Їх учать розуміти інші погляди, співпрацювати в групі, терпимо ставитися до людей з будь-якими відмінностями (колір шкіри, релігія, етнічна належність, фізичні вади). На думку британських педагогів, учнів необхідно навчити критично оцінювати інформацію, розпізнавати спроби нав'язування їм чужої точки зору, бути здатними і намагатись позитивно вплинути на розв'язання соціальних,



моральних і політичних проблемних ситуацій у спільноті. Громадянському становленню учнів у середніх навчальних закладах Великої Британії підпорядковані ті змістові блоки шкільної програми, які стосуються регіонального, державного і міжнародного соціально-політичного устрою, демократичного ладу, взаємозалежності індивідів та окремих соціальних груп і територіальних громад британського суспільства, а також політичної і правової системи суспільства, прав і обов'язків громадян тощо.

Коротко розглянемо, які можливості для полікультурної освіти британських школярів закладено в навчальних програмах інших головних дисциплін Національного курикулуму для Англії та Уельсу [6].

Уроки математики британські вчителі можуть використати для розвитку полікультурної компетентності шляхом дослідження способів інтерпретації математичних понять у різних культурах, а також у ході аналізу демографічних даних, які висвітлюють певні соціокультурні аспекти життя різних расових та етнокультурних груп. Діти мають усвідомити, що хоч класична математична наука є культурно нейтральною, вона все ж таки має певні культурні корені і навіть абстрактні математичні узагальнення допомагають зрозуміти навколишній світ. Вивчаючи історію математики, учні дізнаються, що вона формувалася представниками різних культур і це не завадило вченим дійти згоди у розумінні математичних понять. Усвідомлення цього має надихати учнів до пошуку шляхів взаєморозуміння [6].

Полікультурний підхід до вивчення природознавства, яке в англійських школах викладається у вигляді інтегрованого курсу фізики, хімії та біології [2, с. 23], стимулює створення ефективного навчального середовища, де поцінуються навчальні досягнення всіх учнів, їхня індивідуальність, зумовлена расовим чи етнічним походженням, гендерним статусом, розумовими і фізичними здібностями тощо. Вивчаючи природознавство, учні уже на першому ключовому етапі навчання вчать розпізнавати, чим вони схожі на інших людей і чим від них відрізняються, і з повагою ставитись до несхожості. На другому ключовому етапі вони навчаються, як треба діяти, щоб не завдати шкоди оточуючим їх людям та довкіллю. У середній школі вивчається життя і діяльність учених, як сучасних, так і їх попередників, їхній внесок до скарбниці світової науки, вплив соціокультурного оточення на їхню наукову роботу і те, як у тому чи іншому оточенні були сприйняті їхні наукові ідеї. Школярі дізнаються про адаптивні та успадковані причини расових і етнічних відмінностей людей, про взаємовплив людей та оточення, про важливість сталого розвитку усіх націй, про „єдність різноманітності” у сучасному взаємозалежному світі [6].

Уроки природознавства вимагають від учителів урахувати релігійні і культурні звичаї і традиції учнів класу. Щоб належним чином організувати проведення уроків, педагоги мають добирати навчальні матеріали та наочність, які не суперечать етнічним і релігійним переконанням учнів, не ображають їх, а також умотивовувати учнів небританського походження бути більш старанними у навчанні [8, с. 142–143].

Англійська мова у британських школах вивчається як головна навчальна дисципліна і як міжпредметний блок, оскільки саме цією мовою викладається



більшість предметів у британських школах. Навчальна програма з англійської мови пропонує для вивчення на третьому та четвертому ключових етапах твори таких авторів, як Атоль Ферар, Артур Міллер, Вільямс Теннессі, Мая Ангелу, Ернест Хемінгуей, Доріс Лессінг, Джон Стейнбек, Нгуї ва Тіоно, Р.К. Нароян, Е. Дікінсон, Р. Фрост, Лесь Муррей, Р. Тагор, Дерек Валькот. Вивчаючи твори цих та інших письменників, учні мають змогу побачити, як одну й ту ж життєву ситуацію (наприклад, теми дитинства чи кохання, сімейні стосунки чи відданість батьківщині) зображують різні автори, провести паралелі і зробити порівняльний аналіз [7].

Крім цього, на уроках англійської мови учні вчаться в усній і письмовій формі висловлювати власні думки, вислуховувати точку зору інших, поважати їхні погляди, навіть якщо вони і відрізняються від власних. Отже, навчальна дисципліна „англійська мова” надає широкі можливості педагогам для полікультурної освіти дітей: вони можуть добирати для вивчення та обговорення тексти і літературні твори авторів – представників різних культур, застосовувати на уроках і в позашкільній навчально-виховній діяльності форми і засоби навчання (рольові ігри, групові методи роботи, драматизація, медіа освіта тощо), які спонукають учнів різного етнічного походження до інтелектуального, культурного і морального розвитку, сприяють усвідомленню їхньої власної етнічної і національної ідентичності, формують почуття особистісної самоцінності та особистісного зростання [3, с. 98].

Підсумовуючи, зазначимо, що зміст полікультурної освіти у Великій Британії реалізується засобами усіх навчальних дисциплін Національного курикулуму, як гуманітарних, так і природничо-математичних. Полікультурна освіта як складова навчально-виховного процесу в школах Великої Британії спирається на досить чітко окреслені цілі й орієнтири, а саме: полікультурна освіта учнів спрямована переважно на підготовку молоді до життя в полікультурному суспільстві через надання їм знань про історію і культуру різних етнокультурних груп та виховання в них навичок толерантного ставлення до представників інших етносів і культур. Нормативно-правові засади полікультурної освіти школярів обґрунтовані у таких найважливіших державних документах, як Національний курикулум, Закон про реформування освіти, Закон про расові відносини (1976) і Поправка (2000) до Закону про расові відносини, циркуляри департаментів освіти Англії та Уельсу «Шкільна політика соціальної інтеграції: підтримка учнів», «Підтримка учнів і політика соціальної інтеграції», «Стандарти расової рівності».

Організація процесу полікультурної освіти у школах Великобританії здійснюється за сприяння й під керівництвом таких впливових інституцій, як «Департамент у справах дітей, сім'ї та освіти» (Department for children, schools and families), «Управління кваліфікацій і курикулуму», «Шкільна інспекція», «Комітет у справах расової рівності і захисту прав людини», «Комітет з етнічного моніторингу закладів шкільної освіти», регіональні відділення управління освітою (LEAs), шкільні адміністрації, персонально директори шкіл. До цього активно залучаються також і представники місцевої громади, бізнесу, національних меншин, благодійні фонди, неурядові організації.



Список використаних джерел:

1. Лавриченко Н. М. Проблеми гуманістичного спрямування шкільної соціалізації: педагогічні роздуми і нотатки / Н. М. Лавриченко. – К.: ТОВ «Інсайт-плюс», 2006. – 279 с.
2. Лецинський О. Розвиток інтегрованих курсів природознавства у Великобританії / Олександр Лецинський // Шлях освіти. – 2003. – № 3. – С. 22–26.
3. Dean J. *Organising Learning in the Primary School Classroom*. 2 ed. London and New York: Routledge, 1992. – 271 p.
4. Department for Education and Science. *Education Reform Act (1988)*. – London: HMSO, 1988. – 63 p.
5. Jackson R. *Inercultural education and religious diversity: interpretive and dialogical approaches from England* // *The religious dimension of intercultural education*. Council of Europe. December, 2004. – 127 p.
6. *National Curriculum online*. – Режим доступу: <http://curriculum.qcda.gov.uk/>
7. *Schemes of Work*. – Dfes. – Режим доступу : <http://www.standards.dfes.gov.uk>
8. Watts S. *Science Education for a Multicultural Society* // *Multicultural Education: Toward Good Practice*. Ed. by Arora R.K. and Duncan C.G. London: Routledge and Kegan Paul, 1986. – P. 135–160.